

ÜRƏKLƏRƏ YAZILAN ƏBƏDİYYƏT NƏĞMƏKARI

Özünəməxsus poetik aləmi olan, çilgün, coşğun ehtiraslı, parlaq, kövrək və nikbin təbiətli şair Mikayıl Müşfiq az ömür yaşasa da, hər zaman sevilən, oxunan, qüdrətli, qüvvətli ustad sənətkar kimi ölməzlik qazanmışdır. Bu ölməzlik onun özündən sonra real həyatı, gerçəkliyi müasirləşdirən, daha da gözəlləşdirən, rəvnəqləndirən, son dərəcə incə, xəfif şair ruhlu yaradıcılıq sevinci, eşqi ilə dolu, zəngin alovlu, parlaq lirik sənət incilərini bizə miras qoymasındadır.

Akademik Məmməd Arif Dadaşzadənin təbirincə desək, Müşfiqin siması qələm yoldaşlarının xəyalında atəşin təbə malik səmimi bir şair, çağlayan ilhamı ilə xalqa xidmət etməkdən yorulmayan gözəl bir vətəndaş, nəcib bir insan kimi yaşamaqdadır. Əlbəttə ki, bu fikirlər bəxtiyarlıqdan xəbər verir:

*Xalqile titrəyən, xalqile gülən,
Vətəncin yaşayan, vətəncin ölən
Səmimi bir insan nə bəxtiyardır.*

Klassik irsimizdən məhərrətlə bəhrələnən, şeirimizin ənənəvi təsvir və ifadə vasitələrindən ustalıqla istifadə edən Müşfiq canlı, şux, saçaq xalq dilində sənət nümunələri yaradır və bu zəngin melodik dilin inceliklərini, şirinliyini şeirimizə gətirərək fikirlərinin bədiliyini, təsir gücünü artırır. Əsərlərində şifahi xalq ədəbiyyatı ruhunda yazılmış bayatı janrından da məhərrətlə istifadə etmişdir.

Yeni məzmun kəsb edən, yeni tərzdə cilvələnən əsərləri ilə diqqət mərkəzində olan Müşfiq tükənməz həyat eşqi ilə sənət elmi ilə daima çırpınan, sanki köksündən çıxacaq böyük bir ürək sahibi idi. O, xalqın sənətkarı olmağı ilə fəxr edər, şeirlərində seve-sevə təsvir edər:

*Ah, nə böyük şərəfdir sənətkar olmaq,
Köhnüller dünyasından xəbərdar olmaq.*

Yuxusuz gecələrin, gərgin zəhmətin hesabına özündən artıq sevdiyi xalqına zəngin və ölməz sərvət bəxş edən Müşfiq sənətə gələnləri öz peşəsinin vurğunu və ona layiqli olmasını misraların dili ilə onlara çatdırırdı:

*İstər bəstəkar ol, istər nəqqaş ol,
Şair ol, rəssam ol, heykəltəraş ol.
Yaratdığın şeyi sevrək yarat,
Hamıdan yüksək ol, hamıdan baş ol.*

Çoxşaxəli vəznə malik Müşfiqin poeziyası bu baxımdan digər qələmədlərindən fərqlənirdi. Onun əruz, heca vəznində yazdığı şeirlərlə yanaşı, heca ilə sərbəst vəznlərinin vəhdətindən doğan nümunələrə də rast gəlinir ki, bu da onun novatorluğundan xəbər verir. Xalq yazıçısı Gülhüseyn Hüseynoğlu onun təbirincə desək, bu vəzn Müşfiq vəznidir və bu vəznin poeziya tarixində yeganə nümunələrini Müşfiq yaratmışdır. Ona qədər belə nümunələrə rast gəlinməmişdir.

Büllər kimi saf, axıcı misralar müəllifi olan Müşfiq Azərbaycan poeziyasında şəfqətli, işığın, nurun, sevincin, şadlığın, sevginin, gözəlliyin rəmzi, tərənnümçüsü kimi seçiyələndirilir.

Məhəmməd Füzuli Azərbaycan ədəbiyyatında ən kədərlili, Mikayıl Müşfiq isə ən sevincikli şair kimi dəyərləndirilir.

Hüseyn Cavid efəndinin «Gələcək şeirimizin tacıdır», «Poeziyamızın yetişən nəhəngi» adlandırdığı Mikayıl Müşfiq klassik ədəbiyyatı, xüsusilə də əruza daha çox bağlı olub, həm də onu sazla, aşıq ədəbiyyatı ilə sintez edən, ortağ nöqtəyə gətirən qüdrətli söz ustadıdır. Hiss olunmaz keçidlərlə heca ilə əruzun sintezini yaratmaqla Müşfiq ədəbiyyata yenilik gətirmişdir.

M. Müşfiqin «Ana» şeiri öz lirizmi, zərifiyi, kövrəkliyi ilə diqqət çəkir. Şair qəlbində çağlayan, coşan, heç bir zaman hiss etmədiyi, görmədiyi ana sevgisini qəlbinin atəşi ilə, məhəbbətlə qələmə alır, həyatda ananın yerini verə biləcək bir varlığın olmadığını xüsusilə vurğulayır:

*Ana, ana!.. Bu kəlmənin vurğunuyam əzəldən,
Onu gözəl anlatamaz düşündüyüm satırlar.
Ana olmaz bizə hər bir «yavrum» deyən gözəldən,
Çünki onun xilqətdən ayrıca bir füsün var.*

Azərbaycan ədəbiyyatında ən dəyərlili lirik, romantik şeir nümunəsi hesab edilən «Yenə o bağ olaydı» şeirində bir daha Müşfiqin çilgün, hər yeni söz üçün qaçaytək dənizə şığıyan sənətkar olduğunun şahidi olursan.

Şair ustalıqla ülvə məhəbbət, unudulmayan sevgini, xoş intizan, sevgilisini təkrar görmək istəyini, mavi Xəzərin saha qalxan dalğalarını, qəlbində qopan fırtınaları, qasırgıları, le-pələr üzərində üzən yelkənləri, gecələr ay işığında baş tutan gizlin söhbətləri və s. böyük ustalıqla, ülvə hissələrlə, romantik duyğularla, poetik notlarla qələmə almışdır.

Qərb şeirin poetik forması olan sonetə biganə qalma-

yan Müşfiq də sonetlər yazıb, özünün yeni poetik formalarını yaratmağa müvəffəq olmuşdur. M. Müşfiqin «Gülüşlər» soneti Azərbaycan poeziyasında ilk dəfə təbiiq olunan mükəmməl kontaminasiya hadisəsi sayılır. Müşfiq bu sonetlə ilk dəfə olaraq poeziyamızda sonet çevrəsinə rübai şeir şəklinin qafiyə xüsusiyyətlərini sintezə, təbiiqinə nail olmuşdur. Bununla da Müşfiq «sonet-rübai şeir tipinin kontaminasiya sayəsində poeziyamızda ilk nümunəsini yaratmağa müvəffəq olmuşdur. Məsuliyyətlə demək olar ki, Müşfiqin sonetləri Qərb-Avropa mənşəli sonetin Azərbaycan tipini təşkil edir.

Müşfiq yüksək musiqi duyumuna malik bir sənətkardır. O özü tarda, sazda, pianoda gözəl ifalar edirdi. Bəlkə elə bu səbəbdendir ki, o, milli musiqimizə, aletlərimizə sevginin təzahürü kimi «Sındırılan Saz», «Oxu tar» şeirlərini yaratdı. Tara məhkəmə quraraq, onu köhnəlik kimi dəyərləndirib, ləğv etmək istəyənlərə qarşı çıxan 21 yaşlı Müşfiq «Oxu tar» şeirini yazaraq onun müdafiəsinə qalxdı, həyatda qalmasına səbəb oldu.

Müşfiq bu şeirində həm də əruz ilə hecanın sintezini yaradıb. Bu, misralarda özünü açıq-aydın biruzə verir.

Sovet hakimiyyətinin «humanist» ideologiyasına siddi ürəkdən inanan Müşfiq, quruluşun canavar siyasətini görüncə şeirlərində sətirlətlə mənəalarda azad, hürri bir cəmiyyətin tezliklə Azərbaycanda bərqərar olunmasını ustalıqla işarə edir.

Müşfiq Sovet rejimi adı altında hakimiyyət orqanlarına sızıb daşnak siyasəti aparan ermənilərə qarşı da haqq səsinə qaldırırdı. Bunu «Tərtərhes nəğmələri» şeirində görmək olar:

*Bu nə yoldur, daşnak yolu...
Hər dərəsi qanlı dolu,
Nə acıdır bunun adı,
O dənizdən bu dənizə,*

*Deiy çıxdı sinəmizə,
Bir tapdırdı, bir doğradı,
Nə bağ qaldı, nə də bağban,
Qursun, ölüm, atəş, duman.*

*Yaxamızı parçaladı.
Bilan bilir, bu zülmətə,
Bu uğursuz felakətə
Kim əl qaldı, kim ağıladı.*

Müşfiqin maraq doğuran şeirlərindən biri də onun 18 yaşında qələmə aldığı «Ölkəm» şeiridir. Şeirdə maraq doğuran cəhət odur ki, o, əruzda, sinəzən (dini) ritmində yazılıb. Bu ritm oynaq olmaqla şeirin oxucular tərəfindən tez əzbərlənməsinə imkan verir. Bu arada belə bir müqayisə etmək mənəce yerinə düşər. Dahi bəstəkarımız Üzeyir Hacıbəyli «Leyli və Məcnun» operasını yazarkən əhali arasında əzbərdən deyilən mürşiyələrdən istifadə etmişdir. Bu, çox uğurlu olmuşdur. Bu baxımdan, Müşfiqin sinəzən ritmindən məhərrətlə istifadə etməsi şeirə uğur qazandırmışdır.

Mahir bir dalğıcı kimi özünü söz ümmanına atan, yeni söz, yeni fikir və ifadə incilərini sorğusunda olan Müşfiqin yaradıcılığını Vətən, torpaq, əmək, təbiət və s. mövzularda yazılan şeirlər də şairə uğur gətirmişdir. Müşfiq doğma Qarabağa uzanan o məntur əlləri görür, şeirlərində onu sevgi ilə vəsf edirdi:

*Gözünü aç, dağlara bax,
Bir gözəldir bu Qarabağ
Təbiətin qucağında.
Doğmuş kimi ülvyyətin,*

*Gözəlliyin, məhəbbətin
Ən səfəli bir çağında.
Uzun saçlı qızlar kimi
Tərtər gülmüş yatağında.*

*Burda versən can, yeri var
Qızılgülün yanağında.
Ürəyimdə sözüm qaldı,
Bu dağlarda gözüm qaldı
Bir maralın buxağında.*

Qəlbində çağlayan söz sərvətini bizə ərmağan edən Müşfiqin poeziyası olduqca ritmik, ahəngdar, musiqili, emosional olmaqla həm də bəşəri hiss və duyğuları özündə ehtiva edir. Bir çox şeirində Müşfiqi həm də qəlblər mühəndisi, bəstəkar, rəssam kimi də görmək olur. Belə ki, «Yağış yağarkən» şeirini oxuyanda ilk növbədə sanki şairin rəssam təkəyyülü ilə çəkdiyi tablolu görmək olur. Eləcə də yağışın yağmasını melodik səslərlə duyur və mənəzərinin şahidi olursan.

Müşfiq təbiət vurğunu idi. O, təbii mənəzərləri, lirik peyzaj yaradan ustad sənətkarlardandır.

Müşfiqin maraq kəsb edən əsərlərindən biri də «Yalnız ağac» şeiridir. O, olduqca fəlsəfi, düşündürücü şeiri həyəcənsiz oxumağa mümkün deyildir. Əslində şeirdə şair yalnız ağacın təməlinə öz avtoportretini yaradıb. Yalnız ağac rəmzi mənə daşıyır. Şeirdə şair dərin köklərə malik nəhəng ağacın təkliyindən, ətrafında heç bir ağacın qalmadığını təsvir edir.

1934-cü ildən başlayan təqiblər azad fikirlili Müşfiqin ətrafında olan dostların ondan uzaqlaşması ilə müşayiət olunurdu. Müşfiq qarşından gələn repressiya dalğasını hiss edirdi. O, çox qayğılı, qəmli, sadə lakin nəhəng ağacın dağ başından baxmasını poetik boyalarla təsvir edərək onu gah sürüdüən ayrılan ceyrana, anasından ayrılan yavruya, gah da qasırgılardan çıxmış yelkənə, səfəli qalın ormana bənzədir. Burada nəhəng sözün işlədərək şairin klassik irsimizə yaxından bələd olan böyük söz ustadı, söz sərrafı olmasını nəzərdə tutmaq olur. Şair şeiri yazılan zaman heqiqətən vaxtilik dost dediyi insanların hazırda yanında olmamasını ehtiva edirdi.

Eyni zamanda təkliyən yaxşı əlamət olmamasına da işarə edir, yalnız ağacla həmsöhbət olur:

*Mən də sənə kimi yalnız ağacdən,
Təklidən usanıb axırda keçdim.
Qəlbimlə, ruhumla qoşuldum elə,*

*Düşüncəm sakitdir o gündən belə.
Azad fikirlərə, azad quşlara
Qəlbimin hər gözü bir aşiyandır.
Bədbəxt bu dünyada tek yaşayırdı.*

Müşfiqdə həyat eşqi vardı. O, gözəllik şairi, sevgi şairi, gənclik şairi idi. Şeirlərində saf, ülv sevgini, müqəddəs məhəbbət qəlbinin telləri ilə tərənnüm edirdi. O, insanları hürri, firavan, azad görmək istəyirdi. İstəyirdi insanların üzündən təbəssüm heç bir zaman əskik olmasın. Qaraqabaq insanlara da yazıq kimi baxırdı.

*Cahan ki, solmayan bir bağça-bağdır,
Burda revamıdır gülmədən ölmək!
Yaşay o şəxsə ki, qaraqabaqdır
Nə qədər yaşayır insana gülmək!*

«Həyat həm gülməkdir, həm ağlamaqdır», — deyən Müşfiqin ömrü gül ömrü kimi az oldu. Lakin şərəfli, ləyaqətli, parlaq bir ömür. O, həyatsevər idi. Mərd idi. Xalqını sevən əsl vətəndaş idi. Nikbin, xoşbəxt gələcəyə inanan şair idi. O, həyat ilə ölümün tərifini şeirlərində qələmə almışdır:

*Həyat nədir? Sual verdim özümə,
Mənasını çiçəklərdən öyrəndim.
Yaşadıqca qarışmayı, sevməyi
Qəlbimdəki dileklərdən öyrəndim.
Həyat nədir, ölüm nədir?Boş suall
Sevə nədir, hicran nədir?Bir xəyall
Mən bunların əsasını, işte, al;
Həp çəkdiyim əməklərdən öyrəndim*

Müşfiq yaratdığı sənət inciləri ilə əbədi ölməzlik qazanıb. Ədəbiyyət nəğməkarı kimi qəlblərə köçüb.

Ustad deyirdin: «Şair yeni-yeni sözlər bulacaq. Kainat olduqca şeir olacaq».

Mən isə bu sözlərə aşağıdakıları əlavə etmək istəyirəm: «Şeiriyyət olduqca Müşfiq olacaq!».

Ruhun şad olsun, ay böyük sənətkar.

Qafar ƏSGƏRZADƏ,
eməkdar jurnalist, pedaqogika üzrə
fəlsəfə doktoru, dosent.